

УДК 378-372.8

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-1-34>**Наталія БУЛГАРУ,***orcid.org/0000-0002-2190-9016**старший викладач кафедри психології, педагогіки та лінгводидактики
Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку
(Одеса, Україна) bugarunat@gmail.com***Олена РАДІУС,***orcid.org/0000-0003-2686-6155**старший викладач кафедри психології, педагогіки та лінгводидактики
Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку
(Одеса, Україна) radiuslena@ukr.net*

ОСНОВНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто головні умови організації самостійної діяльності студентів при вивченні іноземної мови, а саме: усвідомлення мети виконуваної діяльності, кожної конкретної вправи; знання процедури виконання завдання, застосування раціональних прийомів; вміння користуватися відповідними засобами навчання, такими як звукозапис, навчальний дидактичний матеріал для парної роботи тощо; вміння бачити опори у матеріалі завдань, що полегшують подолання труднощів під час самостійної роботи; передбачити адекватні дидактичні умови для успішного виконання завдань.

Також йдеться мова про роль самостійної роботи студентів у процесі навчання іноземної мови. Самостійна робота розглядається як засіб розвитку у студентів активності та самостійності в пізнавальній діяльності з метою набуття глибоких та міцних знань, а також вміння самостійно застосовувати наявні знання у навчанні та практичній діяльності. Розглядаються види та форми самостійної роботи, роль самоконтролю та самокорекції, ефективні способи організації самостійної роботи на основі інтерактивних програм. З'ясовано, що ефективність використання інтерактивних програм та тестів у самостійній роботі студентів на заняттях англійської мови полягає в швидкості виконання, чіткості та стислості завдань, автоматичної перевірки, диференційованості завдань, можливості тестування.

У статті обґрунтовано актуальність освоєння у розвитку навичок самостійної роботи студентів, комп'ютерних технологій, значущість створення електронних підручників. У статті представлені також деякі форми електронних підручників, які мають конкретне використання (за виконання самостійної роботи, контролю знань, виконання віртуальних лабораторних робіт). Розроблені форми дозволяють вирішувати комплекс завдань у розвитку навичок самостійної роботи студентів, що, на думку автора, підвищує самостійність, ініціативу та творчі здібності майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: самостійна робота, самоорганізація, практичні навички.

Nataliia BULHARU,*orcid.org/0000-0002-2190-9016**Senior Lecturer at the Department of Psychology, Pedagogy and Linguodiagnostics
State University of Intellectual Technologies and Communications
(Odesa, Ukraine) bugarunat@gmail.com***Olena RADIUS,***orcid.org/0000-0003-2686-6155**Senior Lecturer at the Department of Psychology, Pedagogy and Linguodiagnostics
State University of Intellectual Technologies and Communications
(Odesa, Ukraine) radiuslena@ukr.net*

BASIC CONDITIONS FOR THE ORGANIZATION OF STUDENTS' INDEPENDENT ACTIVITIES IN THE ENGLISH LEARNING PROCESS

The article examines the main conditions for the organization of students' independent activities when learning a foreign language, namely: awareness of the purpose of the performed activity, each specific exercise; knowledge of the task performance procedure, use of rational techniques; the ability to use appropriate teaching aids, such as audio recording, educational didactic material for pair work, etc.; the ability to see supports in the material of tasks that facilitate overcoming difficulties during independent work; provide adequate didactic conditions for successful completion of tasks.

It is also about the role of independent work of students in the process of learning a foreign language. Independent work is considered as a means of developing students' activity and independence in cognitive activity with the aim of acquiring deep and solid knowledge, as well as the ability to independently apply existing knowledge in learning and practical activities. Types and forms of independent work, the role of self-control and self-correction, effective ways of organizing independent work based on interactive programs are considered. It has been found that the effectiveness of using interactive programs and tests in the independent work of students in English lessons consists in the speed of execution, readability and brevity of tasks, automatic verification, differentiation of tasks, and the possibility of testing.

The article substantiates the relevance of mastering in the development of students' independent work skills, computer technologies, the importance of creating electronic textbooks. The article also presents some forms of electronic textbooks that have a specific use (for independent work, knowledge control, virtual laboratory work). The developed forms allow solving a complex of tasks in the development of students' independent work skills, which, according to the author, increases the independence, initiative and creative abilities of future specialists.

Key words: independent work, self-organization, practical skills.

Постановка проблеми. Одне з головних завдань, що стоять перед вищою школою, це підготовка фахівців, які крім професійних знань, умінь і навичок, володіли самостійністю, ініціативою і творчими здібностями; фахівців, здатних докорінно змінити науково-технічну, економічну, інтелектуальну основу нашого суспільства шляхом впровадження новітніх технологій, створення методологічної бази соціального та науково-технічного прогресу. Важливого значення набуває розробка шляхів та методів підвищення ефективності навчального процесу та освітніх систем усіх рівнів, особливо у вузі. Особливе місце має приділятися вдосконаленню організації та плануванню самостійної роботи студентів як методу, що формує майбутнього спеціаліста шляхом індивідуальної пізнавальної діяльності, при якій найбільш повно розкриваються здібності учня, реалізується його творчий потенціал.

Традиційно процес навчання та розвитку здібностей студентів пов'язують з різними способами та методиками передачі знань. Проте, лише самостійна робота студентів та контроль її виконання, за відповідної їх організації, сприяють формуванню самостійності мислення та творчого підходу до вирішення проблем навчального, професійного чи будь-якого іншого рівня.

Головною метою самостійної роботи студентів є не тільки закріплення, розширення та поглиблення здобутих знань, умінь та навичок, а й самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу без сторонньої допомоги. Це особливо важливо в умовах бурхливого розвитку науки та техніки, коли фахівцю після закінчення навчального закладу доводиться займатися самоосвітою – підвищувати рівень своїх знань шляхом самостійного вивчення різноманітних літературних джерел.

Мета статті – запропонувати низку рекомендацій щодо організації самостійної роботи студентів, що сприятимуть підвищенню результативності навчання, розвитку довірливої уваги студентів, формуватимуть в них здатність мірку-

вати, розвиватимуть активність та самостійність як риси характеру.

Аналіз досліджень. Вчені й педагоги-практики завжди приділяли багато уваги вивченню різних аспектів, пов'язаних із самостійною роботою. У наукових роботах В.К. Буряка, Б.Г. Єсипової, А.М. Івасишина, В.В. Луценко, П.І. Підкасистого та інших, досліджувались сутність поняття самостійної роботи, принципи її організації, розглядалися різні класифікації, вивчалися методи, форми, засоби проведення самостійної роботи, розроблялись методики планування, організації та контролю самостійної роботи.

Проблему організації самостійної роботи студентів досліджували М.Г. Гарунов, О.В. Євдокимов, С.Г. Заскалета, І.А. Шайдур та інші. У роботах К.Б. Бабенко, О.Г. Мороза, В.С. Тесленка та інших відображені особливості організації самостійної роботи студентів на молодших курсах. Управління самостійної роботи студентів у позааудиторний час займалися Л.В. Клименко, В.П. Шпак та інші. Навчання студентів вмінно планувати свою пізнавальну діяльність досліджували А.А. Лошак, О.М. Козак, М.П. Красницький та інші. Системний підхід в організації самостійної роботи студентів досліджувався в роботах Г.М. Гнитецької, Л.І. Заякиної та інших.

Поняття «самостійна робота» вчені розглядають у двох значеннях: 1) як активну пізнавальну творчу діяльність студента, яка присутня у будь-якому виді навчальних занять; 2) як один із видів навчальних занять під керівництвом викладача, але без його особистої участі.

Принципово новим підходом до організації самостійної роботи засобами інформаційно-комунікаційних технологій розглянуто Н. Бойко, а також визначено особливості використання різних типів засобів інформаційно-комунікаційних технологій, виявлено педагогічні умови ефективної організації самостійної роботи засобами ІКТ, проаналізовано стан готовності студентів до використання ІКТ у самостійній роботі (Бойко, 2008:63).

Виклад основного матеріалу. Суспільству, що зараз розвивається, потрібні освічені, моральні, заповзятливі люди, які можуть самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогножуючи їх можливі наслідки, здатні до співпраці. Здатність до самоосвіти в галузі англійської мови набуває особливої актуальності, тому що англійська мова використовується представниками більшості професій і саме знання англійської мови сприяє успішній соціалізації випускників.

Самостійна робота може здійснюватися у різних організаційних формах. Багато хто розуміє термін «самостійна робота» лише як індивідуальну роботу студентів. Однак великий потенціал мають парна і групова форми самостійної роботи. Організувати таку роботу можна, використовуючи груповий метод навчання чи навчання у співпраці. Головне не суперництво, а співпраця.

Самостійної діяльності студентів щодо англійської мови неможливо без дотримання наступних умов:

1. Усвідомлення мети виконуваної діяльності, кожної конкретної вправи. Студент повинен знати, що він робитиме, в якій послідовності, який буде кінцевий результат, ніж це завдання збагатить його досвід.

2. Знання процедури виконання завдання, застосування раціональних прийомів. І тут також має місце опора принцип свідомості.

3. Вміння користуватися відповідними засобами навчання, такими як звукозапис, навчальний дидактичний матеріал для парної роботи тощо.

4. Вміння бачити опори у матеріалі завдань, що полегшують подолання труднощів під час самостійної роботи. У цьому випадку однаково важливо навчитися користуватися готовими (об'єктивними) зразками та створювати свої (суб'єктивні).

5. Передбачити адекватні дидактичні умови для успішного виконання завдань. Тут також важливо правильно вибрати організаційні форми до виконання конкретного виду самостійних завдань.

Існує безліч прийомів або варіантів навчання у співпраці, наприклад, під час роботи з текстом. На занятті студенти читають текст. Фронтально виконуються передтекстові та текстові завдання. Потім викладач поділяє текст на частини. Студенти поділяються на групи, у складі яких учні з різним рівнем навчання. За 15 хвилин група має підготувати виразне читання та літературний переклад уривка тексту. Наприкінці роботи один із учасників групи звітує за роботу, тобто читає та перекладає текст. Уся група отримує однакові оцінки. Таким чином, кожен відповідає за загальний результат роботи.

При підготовці до самостійної роботи необхідно знайомити студентів з різними навчальними стратегіями, наприклад, стратегіями роботи з текстом: уміння бачити опори в тексті, ігнорувати незнайомі слова, якщо вони не впливають на загальне розуміння, уміння виділяти головну ідею, робити висновки з прочитаного і т. д.

Важливим аспектом є навчання вмінню користуватися довідковою літературою, зокрема словниками. Найчастіше студенти не можуть знайти необхідне слово в тексті, тому що не вміють виділяти основну форму слова, не вміють вибирати потрібне значення з кількох даних.

Важливу роль становленні самостійності студентів грають самоконтроль і самокорекція. Для розвитку самоконтролю та самокорекції на заняттях можна надавати студентам можливість перевірити свою роботу, звірити зі зразком. У зв'язку з цим постає проблема ставлення до помилок. При вивченні іноземної мови помилки є природними і неминучими. Потрібно надати можливість студентам самостійно виправити свою помилку. У цьому випадку помилка буде не гальмуючим, а фактором, що розвиває в процесі навчання.

Розвитку умінь самоконтролю сприяє взаємоконтролю. Навчившись бачити помилки у промові інших, студенти краще зможуть контролювати свою мовну діяльність. Взаємоконтроль може відбуватися у парах, коли студенти перевіряють один в одного домашнє завдання, самостійну роботу. Взаємоконтроль у малих групах можна застосувати, наприклад, під час перевірки вміння перекладати текст. Спочатку виступає один сильний студент перед усією аудиторією. Студенти разом із викладачем обговорюють його розповідь, таким чином, дається зразок виконання завдання. Потім гурт ділиться на малі групи, і студенти слухають оповідання один одного. Викладач може переходити від групи до групи, контролюючи їхню роботу, або послухати слабого студента, який зазнає труднощів, виступаючи перед усім класом. З одного боку, така робота дозволяє збільшити час мовної практики на уроці, оскільки одночасно говорять кілька студентів. З іншого боку, це сприяє розвитку самоконтролю.

Все більшого поширення на заняттях англійської набувають різноманітні види самостійної роботи учнів з використанням інтерактивних програм. Фронтальний вид роботи найчастіше проводиться на основі мультимедійних програм із використанням інтерактивної дошки. Кожен студент самостійно виконує завдання сидячи за партою; потім це завдання виконується на інтерактивній дошці та з використанням програми

проводиться автоматична перевірка: результат видно або озвучено.

Групова форма роботи використовується переважно для виконання міні-проектів. Великий інтерес для студентів становить створення мультимедійних презентацій у програмі PowerPoint, що супроводжують їх монологічні висловлювання, створення різноманітних творчих завдань та проектів, а також пошук додаткових матеріалів до уроків. При такому виді роботи кожен студент може виконувати посильну і цікаву для нього роботу, розподіливши завдання між собою.

Парна та індивідуальна форми роботи проводяться на основі інтерактивних програм, призначених для роботи з використанням персональних комп'ютерів. На етапах формування та розвитку умінь та навичок доцільно використовувати парну форму роботи (по 2 особи за комп'ютером), а на етапах удосконалення та контролю – індивідуальну. Для індивідуальної роботи викладач може планувати однакові завдання для всіх студентів або диференційовані для кожного студента з урахуванням їх індивідуальних здібностей та особливостей та рівня засвоєння навчального матеріалу. Дану роботу досить легко можна спланувати, використовуючи такі інтерактивні програми, в яких представлено велику кількість однотипних вправ, спрямованих на формування, розвиток та вдосконалення умінь та навичок у різних видах мовної діяльності, особливо у граматиці, лексиці, аудіювання та читанні.

Самостійна робота студентів на основі інтерактивних програм включає завдання різних видів та різного рівня складності, спрямовані не тільки на формування, розвиток та вдосконалення різних видів мовної діяльності, а й на контроль сформованості основних умінь та навичок. Багато програм закладено контрольні завдання, виконавши які неможливо переглянути правильні відповіді та повернутися до виконання завдань, при цьому виконується автоматична перевірка введених відповідей.

З точки зору навчання іноземної мови, тестування цікаве не лише своєю основною функцією – контролем, а й засобом діагностики труднощів мовного матеріалу, а також мірою визначення навченості учнів та способом прогнозування успішності чи неуспішності процесу навчання. Тому в даний час тестування знаходить все частіше застосування в повсякденній навчальній практиці.

Форми тестових завдань: відкрита (вільна відповідь), закрита (одна з множини, кілька з множини), встановлення відповідності, встановлення правильної послідовності.

У тестах необхідно використовувати завдання з вільно конструйованим відповіддю, оскільки

вибір правильної форми який завжди вказує на вміння застосувати їх у практиці володіння мовою. Практика тестування показує, що студенту легше вибрати правильну відповідь із даних, ніж сформулювати її самому.

Одним із ефективних типів тестових завдань є процедура, яка передбачає відновлення пропущених слів у тексті. Цей тест перевіряє загальний рівень володіння мовою.

У практиці викладання іноземної можна виділити кілька видів тестових завдань:

- використання інтерактивних програм;
- використання ресурсів Інтернету;
- тестування он-лайн;
- випробування, розроблені вчителем.

Ефективність використання тестової методики у самостійній роботі студентів включає: часте використання тестів з різними навчальними цілями, чіткість та стислість формулювань, швидкість виконання та перевірки результатів, аналіз помилок в аудиторії.

Сучасний викладач має володіти як технікою проведення тестування, а й практикою складання тестів. Найефективнішими тестами, з погляду навчання, є тести, розроблені викладачем із конкретними цілями, створені задля контроль чи навчання конкретним аспектам навчального матеріалу. Доцільно проводити поточне та підсумкове тестування з кожної теми, що вивчається. Результати тестування викладач повинен враховувати при подальшому плануванні та коригуванні навчальної роботи з цією групою учнів. Інтерактивні тести можна створювати в різних програмах та програмах Microsoft Office. Ефективність використання інтерактивних програм та тестів у самостійній роботі учнів на уроках англійської мови полягає в наступному:

- швидкість виконання;
- чіткість та стислість завдань;
- автоматична перевірка;
- фронтальна, групова, парна та індивідуальна форми роботи;
- диференційованість завдань;
- можливість роботи у своєму темпі;
- різноманітність видів завдань;
- відпрацювання різних видів мовної діяльності;
- можливість тестування;
- підвищення мотивації до вивчення предмета.

Висновки

У цілому можна сказати, що у етапі викладання іноземних мов у процесі навчання дедалі більше зростає роль самостійної роботи студентів, ефективність якої підвищується за її організації з урахуванням використання інтерактивних програм,

і тестів. Розвиток самостійності, формування навичок самостійної роботи є одним із пріоритетних завдань у роботі сучасного викладача іноземної мови.

Підсумовуючи вищезазначене зауважимо, що організація самостійної роботи студентів має ряд переваг, а саме:

– широке використання пошукових, проблемних методів;

– удосконалення прийомів використання отриманих знань в спільній та

– індивідуальній діяльності;

– розвиток не лише самостійного мислення, але й культура спілкування,

– вміння виконувати різні соціальні ролі у спільній діяльності;

– формування вмінь використання сучасних інструментів ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Н.І. Основні педагогічні аспекти використання інформаційних технологій та технологій дистанційного навчання в самостійній роботі студента. *Наукові записки: Збірник наукових статей НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2008. Вип. 71. С. 63–69.
2. Буряк В. К. Керування самостійною роботою студентів. *Вища школа*, 2001. № 4–5. С. 48–53.
3. Діордіященко.О.В. Самостійна робота студентів у ВНЗ. *Педагогические науки*. URL: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Pedagogica/17894.doc.htm
4. Кононец Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Полтава, 2012. Вип. 54. С. 76–80.
5. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції. *Педагогіка і психологія: Вісник АПН України*. 2008. № 1 (58). С. 57–69.
6. Independent Learning: Literature Review. *London: Department for Children, Schools and Families Research Report*. 051, 2008. 72 p.
7. Kupers E., van Dijk M. Creativity in interaction: the dynamics of teacher-student interactions during a musical composition task. *Thinking Skills and Creativity*. 2020. Vol. 36. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100648>

REFERENCES

1. Boiko N.I. Osnovni pedahohichni aspekty vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii ta tekhnolohii dystantsiinoho navchannia v samostiinii roboti studenta. [The main pedagogical aspects of the use of information technologies and distance learning technologies in the independent work of students]. *Scientific notes: Collection of scientific articles of the M.P. Dragomanov NPU*. 2008. Issue 71. P. 63–69 [in Ukrainian].
2. Buriak V. K. Keruvannia samostiinoiu robotoiu studentiv. [Management of students' independent work]. High school, 2001. No. 4–5. P. 48–53. [in Ukrainian].
3. Diordiiashchenko.O.V. Samostiina robota studentiv u VNZ. [Independent work of students at universities]. *Pedagogical sciences*. URL: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Pedagogica/17894.doc.htm [in Ukrainian].
4. Kononets N. V. Pedahohichni innovatsii vyshchoi shkoly: resursno-orientovane navchannia. [Pedagogical innovations of higher education: resource-oriented learning] *Pedagogical sciences* : coll. of science works Poltava, 2012. Issue 54. P. 76–80. [in Ukrainian].
5. Nychkalo N.H. Rozvytok profesiinoi osvity i navchannia v konteksti yevropeiskoi intehratsii. [Development of professional education and training in the context of European integration.]. *Pedagogy and psychology: Heraldof the APN of Ukraine*, 2008, Nr 1 (58), pp. 57–69 [in Ukrainian].
6. Independent Learning: Literature Review. *London: Department for Children, Schools and Families Research Report*. 051, 2008. 72 p.
7. Kupers E., van Dijk M. Creativity in interaction: the dynamics of teacher-student interactions during a musical composition task. *Thinking Skills and Creativity*. 2020. Vol. 36. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100648>